

UO‘T:633.511:631.542.4

DIKVOT ASOSGA EGA BO‘LGAN DESIKANTLAR SAMARADORLIGI

Fozilov Lazizjon Odiljon O‘g‘li

kichik ilmiy xodim

Paxta seleksiyasi, urug‘chiligi va yetishtirish
agrotexnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘rta tolali S-6524 va Buxoro-10 g‘o‘za navlarida yangi dikvot asosga ega bo‘lgan desikantlarni barg to‘kilishi va ko‘saklar ochilishiga ta’siri bo‘yicha ma’lumotlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: g‘o‘za, ko‘sak, chigit, defoliatsiya, nav, S-6524, Buxoro-10, Agro-Dikvot.

Ma’lumki, sentyabr oyi oxirlarida havo-haroratining pasayib, kunning qisqarib borishi ko‘saklarning ochilish muddatining cho‘zilishiga olib keladi. Bu jarayonlar asosan serhosil g‘o‘za maydonlarida, turli tabiiy omillarga ko‘ra chigit ekilishi kechikkan yoki qayta ekilgan maydonlarda kuzatilib, yetishtirilgan biologik hosilni to‘liq terib olish imkoniyatini cheklaydi. Bunday hollarda ko‘saklar pishib yetilishini va ochilishini tezlashtirish uchun desikatsiya (kimyoviy usulda g‘o‘za tupini butunlay quritish) agrotadbirini qo‘llashning maqbul muddat va me’yorlarini hamda desikatsiya usullarini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida g‘o‘za desikatsiyasi bo‘yicha tadqiqotlar olib borilmagan. Keyingi yillarda iqlimning keskin o‘zgarishi, ya’ni bahor faslidagi seryog‘in kunlar uzoq davom etayotganligi bois chigit ikki marotalab qayta ekilish holati yoki kuz faslining yog‘ingarchilikli kunlari erta boshlanishi tufayli yuqori yarusdagi g‘o‘za ko‘saklari ochilmay qolish holati kuzatilib, kimyoviy usulda ko‘saklarni ochiltirish

uchun turli preparatlardan foydalanib, defoliatsiya qilish amalga oshirilib kelinmoqda.

Biroq, joylarda g'ozga defoliatsiyasi noto'g'ri o'tkazilishi yoki kechiktirilib o'tkazilishi bois ko'saklar to'liq ochilmay qolish holatlari ko'p uchramoqda. Bunday maydonlarda ikkilamchi, ya'ni qayta defoliatsiya o'tkazilmoqdaki, bu o'z navbatida paxta tannarxini yanada oshirishga olib kelib fermer xo'jaliklari daromadini keskin kamayishiga olib keladi.

Yuqoridagi masalalardan kelib chiqqan holda g'ozaga samarali ta'sir etuvchi desikantlarni izlash va ularni sinovdan o'tkazish zaruriyati paydo bo'lmoqda. Shu nuqati-nazardan Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari ilmiy-tadqiqot institutida dikvot asosga ega bo'lgan yangi Agro-Dikvot va Dikoshans desikantlari o'rta tolali S-6524 va Buxoro-10 g'ozga navlarida sinovdan o'tkazildi.

Tajribalar PSUEAITI da qabul qilingan "Dala tajribalarini o'tkazish uslublari" (2007), "Defoliantlarni sinash bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar" (2004) qo'llanmalari asosida Toshkent viloyatining sug'oriladigan tipik bo'z tuproqlari sharoitida olib borildi.

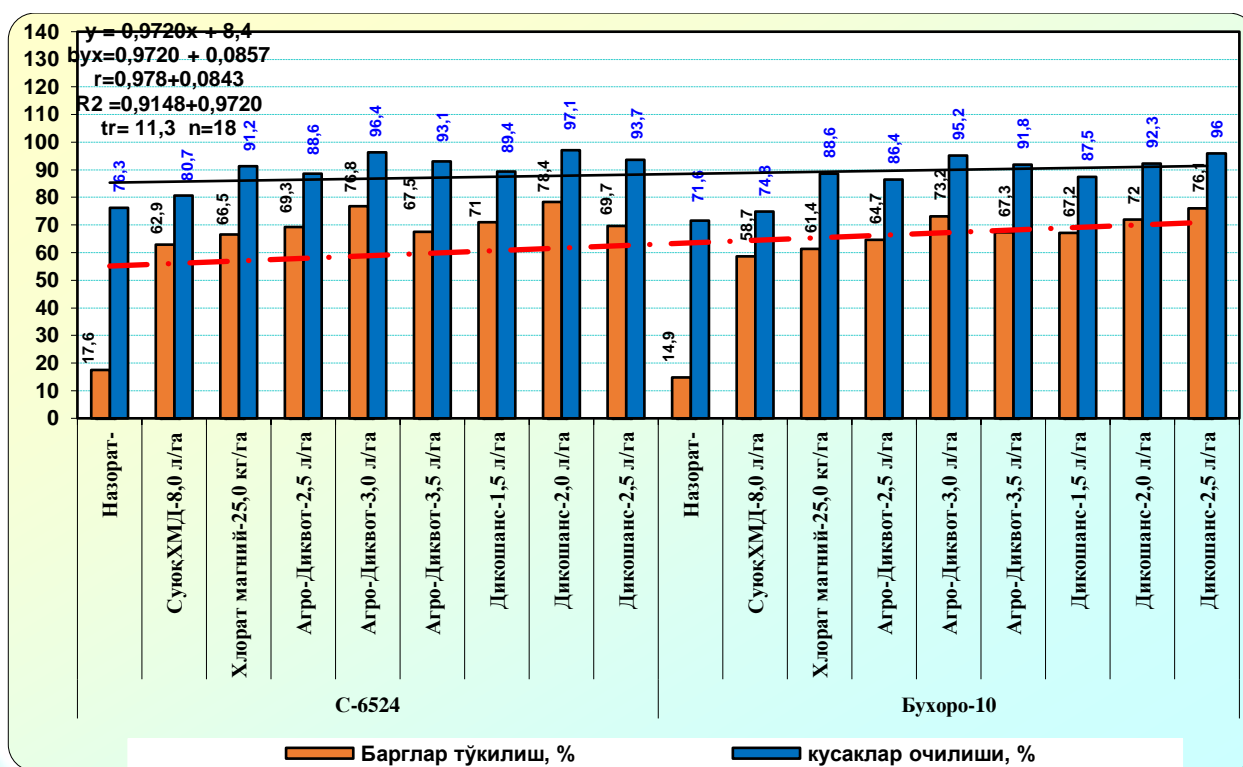
Usulbnomalarga asosan desikatsiya o'tkazishdan oldin har bir variantda tipik rivojlangan 25 ta o'simlikka maxsus yorliq (etiketka) lar ilinib fenologik kuzatuvlar olib borildi. Kuzatuv natijalariga ko'ra, S-6524 g'ozga navining bo'yi o'rtacha 92,1-97,2 sm ga, barglar soni 32,7-36,0 donaga, ko'saklar soni 11,7-12,8 donaga, ochilgan ko'saklar soni 62,7-64,6% ga teng bo'lgan holda, Buxoro-10 g'ozga navida ushbu ko'rsatkichlar 84,7-87,9 sm; 28,8-31,6; 9,5-11,0 dona, 61,7-63,8% ga teng bo'ldi.

Izlanish natijalaridan ma'lum bo'lishicha, desikatsiyadan 12 kun o'tgach S-6524 g'ozga navining nazorat variantida yashil barglar soni 80,5-79,4%, tabiiy holda to'kilgan barglar soni 19,5-20,6% ni tashkil etib, ko'saklar ochilishi 84,6-81,3% ni, ko'saklarni tabiiy ochilish tezligi 22,3-16,8% ekanligi ma'lum bo'ldi. Andoza sifatida qo'llanilgan Xlorat magniy preparatini 25,0 kg/ga me'yori bilan ishlov berilgan variantda barglar to'kilishi 64,5-67,8%, ko'saklar ochilishi 90,7-93,7% ni tashkil etganligi kuzatildi.

Yangi Agro-Dikvot desikantini 3,0 l/ga me’yori qo’llanilgan variantda barg to’kilishi 72,5-77,3% ni, ko’saklar ochilishi 93,7-97,7% ni, nazoratga nisbatan ko’saklar ochilishi 30,5-33,3% ga yuqori bo’lganligi kuzatildi.

Dikoshans desikanti 2,0 l/ga me’yori qo’llanilgan variantda esa barg to’kilishi 73,4-79,4% ga, ko’saklar ochilishi 94,2-98,2% ni tashkil etib, nazoratga nisbatan ochilgan ko’saklar soni 31,1-34,0% ga ko’proq bo’ldi.

Buxoro-10 g’o’za navining nazorat variantida tabiiy barg to’kilishi S-6524 naviga nisbatan 2-3% ga kam bo’ldi va tupda saqlanib qolgan yashil barglar soni 82,4-81,3% ni, tabiiy holda to’kilganlari 17,6-18,7% ga teng bo’ldi. Ushbu variantda ko’saklarni tabiiy ochilishi 81,8-77,4% ni tashkil etganligi ma’lum bo’ldi.

1-rasm. Desikantlar ta’sirida g’o’za barglari to’kilishi va ko’saklar ochilishi orasidagi korrelyasion bog’liqlik, 2020 yil.

Ushbu navda Xlorat magniy 25,0 kg/ga me’yori bilan desikatsiya o’tkazilgan variantda barg to’kilishi 62,0-62,5% ni, ko’saklar ochilishi 89,0-90,6% ni tashkil etgan bo’lsa, Agro-Dikvot desikanti 3,0 l/ga me’yorda qo’llanilgan variantda barg to’kilishi 70,6-74,7% ni, ko’saklar ochilishi 93,2-96,4% ni tashkil etdi.

Yangi Dikoshans desikantini 2,0 l/ga me'yori S-6524 g'oz'a navida yuqori samara bergan bo'lsa, Buxoro-10 navida 2,5 l/ga me'yoridan yuqori natijalar olindi. Bu esa g'oz'a navlarining o'ziga xos morfobiologik xususiyati va barg yuzasiga bog'liqdir.

Xususan, desikantning 2,5 l/ga me'yori bilan ishlov berilgan variantda g'oz'a barglari to'kilishi 72,5-76,4% ga, ko'saklar ochilishi esa 93,4-96,8% ga teng bo'lib, nazoratga nisbatan ko'saklar ochilishi 11,6-19,4% ga yuqori bo'lganligi aniqlandi.

Ta'kidlash lozimki, g'oz'a barglari to'kilishi bilan ko'saklar ochilishi orasida ijobiy korrelyatsion bog'lanish mavjudligi aniqlanib, korrelyatsiya koeffitsienti 0,978 ga teng ekanligi kuzatildi.

Desikantlarning maqbul me'yorlari qo'llanilgan variantlarda paxta hosili bir terimda yig'ishtirib olinib, nazoratga nisbatan 2,0-2,5 s/ga qo'shimcha hosil olindi. Bu esa o'z navbtida rentabellik darajasini ham 6,0-7% ga yuqori bo'lishini ta'minladi.

Demak, havo harorti pasayib, ko'saklar ochilishi kechikkan yillarda Agro-Dikvot desikantini 3,0 l/ga yoki Dikoshans desikantini 2,0-2,5 l/ga me'yordq qo'llab, desikatsiya o'tkazish paxta terimini qisqa muddatlarda yakunlash imkonin berish bilan bir qatorda, qo'shimcha iqtisodiy daromad olishni ham ta'minlar ekan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Dala tajribalarini o'tkazish uslublari. Uslubiy qo'llanma O'zPITI.- Toshkent, 2007. -145 b.
2. Defoliantlarni sinash bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar. – Toshkent: Davlat kimyo komissiyasi, 2004. – 12 b.
3. Kostenko I. Opit po desikatsii xlopchatnika v kolxozax // Xlopkovodstvo.- Toshkent, 1957. - №9. – B. 21-23.
4. Emix B. G'oz'ani desikatsiyalash. – Toshkent: Qizil O'zbekiston, 1964. – 23 b.